

Gemeente **Heerde**

Open Monumenten- dag 12 sept. 2026

Veerkrachtig
erfgoed: in tijden
van onzekerheid

samen zijn wij **Heerde**

Voorwoord Open Monumentendag

Veerkrachtig erfgoed: in tijden van onzekerheid. Dat is het thema van dit jaar voor de Open Monumentendag. Met dit thema wordt aandacht gevraagd voor het feit dat, hoewel ze vaak al eeuwen bestaan, monumenten er vaak niet voor de eeuwigheid zijn. Door allerlei omstandigheden kunnen monumenten onder druk komen te staan. Door omstandigheden zoals brand- of stormschade. Maar tegenwoordig ook steeds meer door het veranderende klimaat, bijvoorbeeld door schade door droogte (denk aan houten funderingen die droog komen te liggen en daardoor gaan rotten). Het wordt daarom steeds belangrijker om de monumenten te beschermen en klaar te maken voor de toekomst.

In onze eigen gemeente kennen we de voorbeelden van bedreigde monumenten. Een voorbeeld is molen De Vlijt in Wapenveld. In 1980 brandde deze molen af. Maar door een enorme inzet van de Wapenvelders werd er voldoende geld ingezameld om de molen te herbouwen. Vandaar dat nu nog het jaartal 1984, het jaar waarin de herbouw werd voltooid, op de molen prijkt.

Zo'n 10 jaar later, in 1993, was er weer een molen in onze gemeente in gevaar. Het is op de voorpagina van dit boekje te zien. Door het hoogwater in de IJssel stond de molen van Veessen met de voeten in het water. Gelukkig heeft de molen het overleefd, maar dit soort situaties kunnen de kracht van zo'n gebouw ondermijnen en het doen instorten.

Om gebouwen 'voor de eeuwigheid' te bewaren, moeten ze wel klaar worden gemaakt voor de toekomst. Soms is (een gedeeltelijke) herbouw nodig, zoals bij molen De Vlijt, maar soms moeten ze ook aangepast worden naar hedendaags gebruik. Veel mensen vinden dat dit afbreuk doet aan een monument. Die vinden dat een monument er precies zo uit moet zien als 'vroeger'. Maar, vraag ik dan, welk vroeger is dat dan? Want vrijwel alle monumenten in ons land hebben allerlei aanpassingen gekend door de jaren en eeuwen heen. Juist dat maakt het soms zo mooi: in zo'n gebouw kun je vaak de verschillende tijdperken terugzien.

Ik denk daarbij bijvoorbeeld aan het pand waarin ik werk: het Raadhuis in Heerde. Deze moest een aantal jaren geleden flink worden gerenoveerd, om als gemeentehuis te kunnen blijven dienen. Daarbij is de huidige raadszaal uitgebouwd. Een moderne toevoeging aan een oud gebouw. Maar wel noodzakelijk om de functie van het gebouw, wat ook onderdeel is van het monumentale aspect, te kunnen handhaven.

Tijdens de Open Monumentendag krijgt u de gelegenheid om ons erfgoed te bekijken. En ik ben er zeker van dat ook u na afloop zult zeggen: deze monumenten zijn inderdaad belangrijk om te beschermen voor de toekomst!

William van Ommen
Wethouder Monumentenzorg

Wat is Open Monumentendag?

Op **zaterdag 12 september** openen weer duizenden monumenten gratis hun deuren voor het grote publiek, tijdens de 40ste editie van de VriendenLoterij Open Monumentendag. Open Monumentendag verbindt mensen met monumenten en laat zien dat de verhalen en schoonheid van monumenten een verrijking voor onze leefomgeving en voor onszelf zijn. Met jaarlijks ruim anderhalf miljoen bezoekers is het het grootste gratis culturele evenement van Nederland.

Het thema van dit jaar *‘Veerkrachtig Erfgoed in tijden van onzekerheid’* raakt de kern van wat ons vandaag bezighoudt. Hoe beschermen we wat ons dierbaar is? We beschermen het tegen verval, tegen klimaatverandering en de druk van de waan van de dag. Dit thema onderstreept hoe kwetsbaar én hoe kostbaar ons erfgoed is en hoe wij samen de verantwoordelijkheid dragen.

Van eeuwenoude kerken en statige landhuizen tot industriële pakhuizen en modernere meesterwerken – elk gebouw vertelt een uniek verhaal. Architectuur is meer dan stenen en beton; het is een spiegel van onze geschiedenis, cultuur en dromen voor de toekomst. Tijdens Open Monumentendag ontdek je hoe deze monumenten ons verbinden met het verleden en inspireren voor de toekomst.

Of je nu een liefhebber bent van architectuur, een geschiedenisfanaat of gewoon nieuwsgierig naar bijzondere plekken in je omgeving, Open Monumentendag 2026 biedt voor iedereen iets bijzonders. Kom kijken, luisteren, leren en genieten van de monumentale verhalen die overal om ons heen verborgen liggen.

In dit boekje vindt u een overzicht en beschrijving van de monumenten, markante panden en buitenplaatsen in de gemeente Heerde die ter ere van de Open Monumentendag op zaterdag 12 september 2026 gratis de deuren openen. Daarnaast leest u ook het themaverhaal van dit jaar en is er achterin het boekje een fietsroute opgenomen.

Wij zijn trots dat er ieder jaar weer deuren van monumenten opengaan tijdens deze dag. Wij zijn dankbaar voor de vele eigenaren die hier een bijdrage aan leveren.

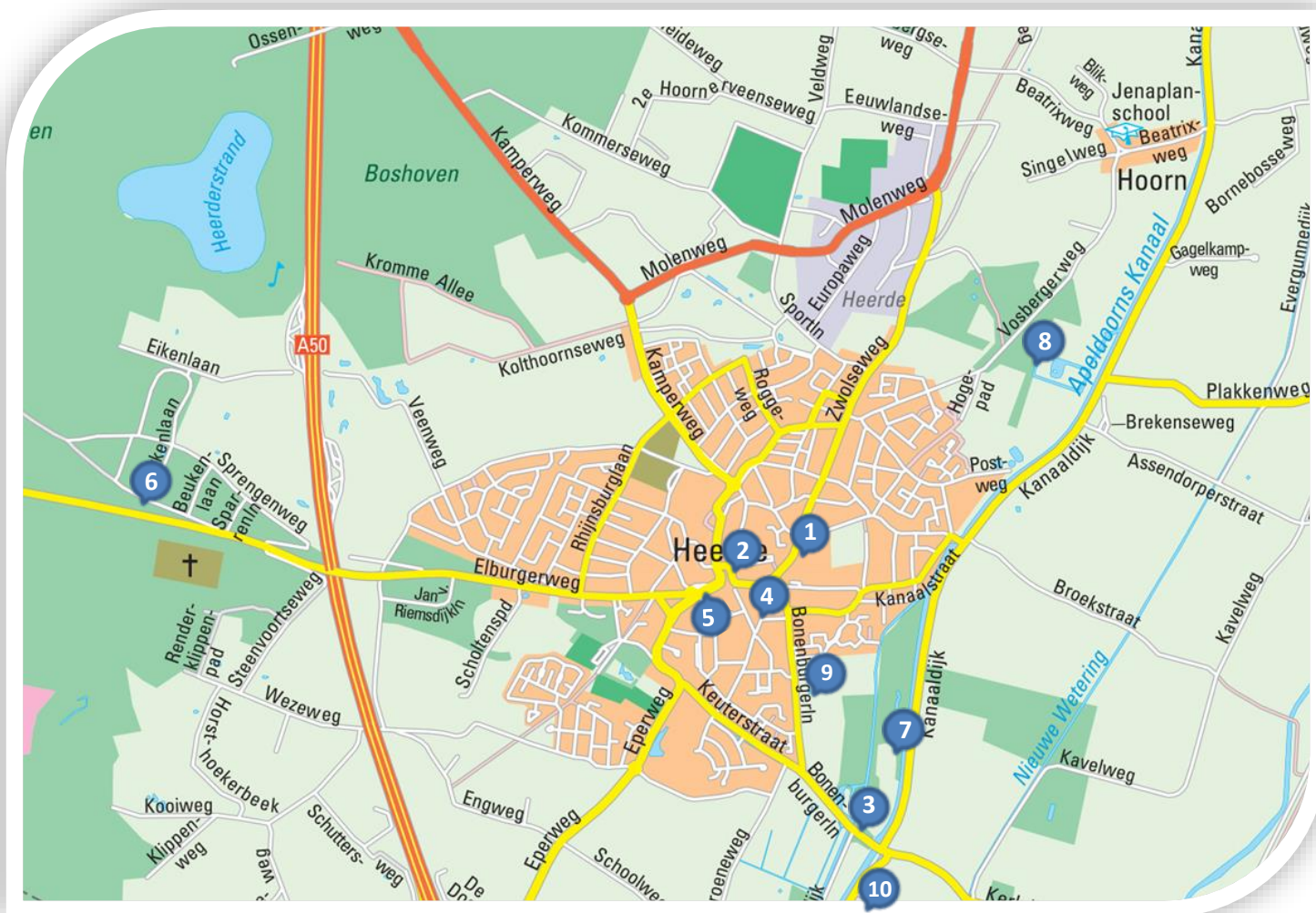
*Wij wensen u heel veel plezier op zaterdag 12 september,
Het comité Open Monumentendag Heerde*

Programmaboekje

Dit programmaboekje kunt u downloaden via www.heerde.nl en www.openmonumentendag.nl. Ook is het programmaboekje Open Monumentendag vanaf 1 september gratis af te halen op onderstaande locaties. Zie voor de openingstijden de website van de locaties. Bij de receptie van een aantal recreatieondernemers ligt het programmaboekje ter inzage.

- Gemeentekantoor, Eperweg 5 in Heerde
- TIP Heerde, Wereld Winkel, Bonenburgerlaan 6 in Heerde
- Villa Jacoba bij de Heerder Historische Vereniging, Dorpsstraat 55 in Heerde
- TIP Veessen, Mölle van Bats, IJsseldijk 22 in Veessen
- TIP Wapenveld, boekhandel Shalom, Klapperdijk 27 in Wapenveld
- Vrieze's Erfgoed, Groteweg 54 in Wapenveld
- Nederlands Hervormde Kerk Vorchten, Kerkweg 17 in Vorchten

Plattegrond geopende monumenten 12 september

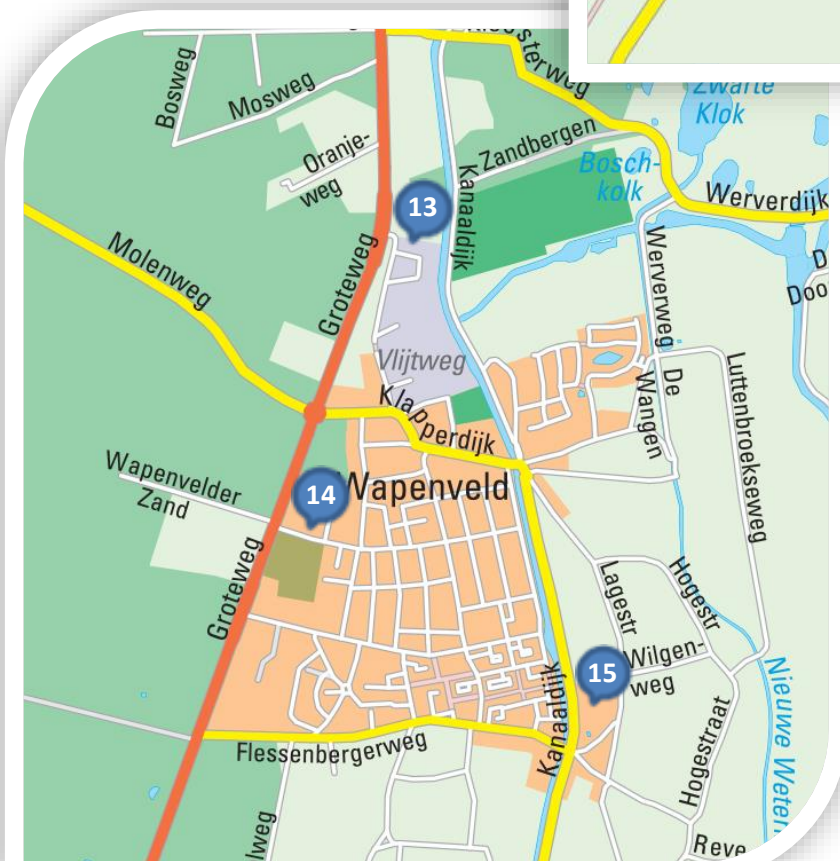
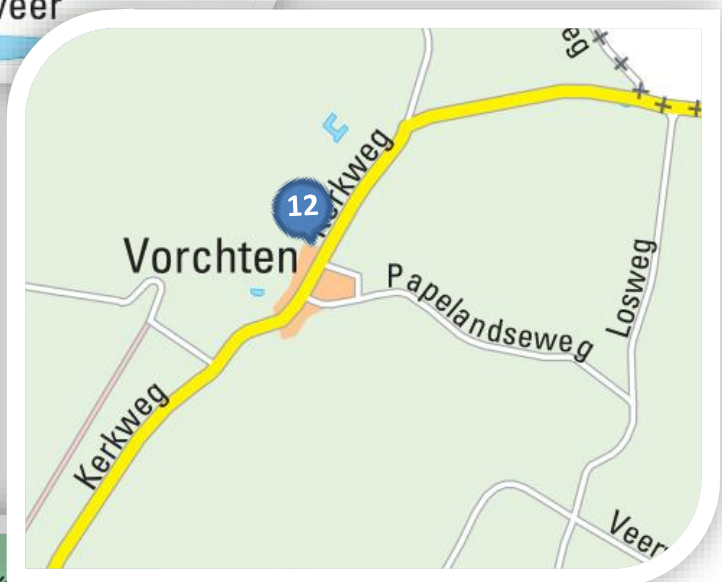

(1) Villa Nova, Raadhuis & Oorlogsmonument	Dorpsstraat 1
(2) Burgemeester Schorerbank	Brink ong.
(3) Buitenplaats Bonenburg (park/wandelbos)	Nabij Bonenburgerlaan 41-45
(4) Johannes Kerk & Brandspuithuisje	Dorpsstraat 31
(5) Villa Jacoba	Dorpsstraat 55
(6) Heerder Grafheuvels	Elburgerweg ong. nabij kiosk
(7) Bonenburgersluis	Nabij Kanaaldijk 9
(8) Kasteel Vosbergen	Vosbergerweg 38
(8) Buitenplaats Vosbergen (park/wandelbos)	Nabij Vosbergerweg 38-37/39
(9) Verbindingskerk (Eben Haëzer)	Bonenburgerlaan 68
(10) Oorlogsmonument en schuur	Kanaaldijk 6 (kruising Kanaaldijk/Oenerweg)

- (11) De Mühle van Bats en Maalderij de Stoom
IJsseldijk 22

- (12) Nederlands Hervormde Kerk
Kerkweg 17

- (13) Vrieze's Erfgoed/Molen de Vliet
Groterweg 54
- (14) Wilhelminabank
Nabij kruising Stationsweg en HGD
Cramerstaat
- (15) Zuivelmuseum Erve IJzerman
Kanaaldijk 63

Themaverhaal 2026

Kerstmacht 1980: molen de Vlijt brand af

Vele oudere inwoners van Wapenveld zullen zich de enorme schrik nog altijd herinneren toen in de nacht van eerste kerstdag 1980 hun molen de Vlijt tot de grond toe afbrandde. Jan Nitrauw schreef 25 jaar later zijn boek *'Vriezes erfgoed 25 jaar molen de Vlijt Wapenveld'* waarin hij uitvoerig vertelt wat er die nacht allemaal is gebeurd.

Zijn vrouw Jennie kwam die eerste kerstdag uit de kerk en vertelde: "De Meule is ofebrand". Nitrauw schreef: "Ik was helemaal onthutst, ... trok mijn jas aan en stapte op de fiets. Op de molenbelt trof ik een nog rokende puinhoop aan, één wiek stak nog uit de smeulende restanten recht omhoog. "Als een afscheidsgroet" Willem Vrieze, zijn zuster Gerrie en hun hoogbejaarde moeder zag ik die dag niet. Willem waarschuwde de brandweerlieden voor het gevaar van de neerstortende wieken en verdween toen in zijn woning. "Ik kon het niet aanzien", verklaarde de molenaar later."

Nitrauw vertelt dat de brand in molen de Vlijt die eerste kerstmacht rond half vier is gemeld. Hij vervolgt: "Joostema vertelde mij enkele dagen later dat hij 's nachts uit zijn bed stapte. ... Toen hij gewoonte getrouw uit het raam keek om te zien wat voor weer het was, viel zijn oog op de molen. "Onder an de meule zag ik as het ware een vuurballe. Ikke de trappe of noa bened'n um de brandweer te bellen. Toe aak bened'n waare, zat 't vuur al boavmin de meule", vertelde Joostema mij over het begin van de zeer snel om zich heen grijpende brand, die uiteindelijk de molen volledig verwoestte."

"Aart Zwerus was ten tijde van de brand de commandant van de vrijwillige brandweer Wapenveld." Hij weet te vertellen dat eerst de molenstenen naar beneden kwamen. "De wieken draaiden vervolgens nog even, toen kwam de wiekenas met de wieken naar beneden. Dat had een vele metershoge zuil van vonken tot gevolg. ... Om zes uur zaten we al met elkaar als brandweer op de deel en zat ons werk er al op. Ik weet nog dat we kerstversjes hebben gezongen."

De rayoncommandant van de politie in Wapenveld, Ben van der Linde, schakelde de volgende dag de Technische Recherche in. "Daarbij was er sprake van een vermoeden van brandstichting," zo schrijft Nitrauw en vervolgt: "De Technische Recherche kwam tot de conclusie dat kortsluiting de brand moet hebben veroorzaakt, althans 'met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid' zoals de formulering luidt."

Wapenveld was in diepe rouw, maar toch ook niet helemaal verslagen: al spoedig ontstond het plan de molen weer op te bouwen. En werd het 'Comité herbouw molen de Vlijt' gevormd. Er werden heel veel initiatieven ontplooid om geld in te zamelen. Er werd maar liefst 62.500 gulden bij elkaar gebracht! Heel Wapenveld ondersteunde de plannen en op nationale molendag 12 mei 1984 legde Willem Vrieze de eerste steen en op zaterdag 7 december van datzelfde jaar werd de molen officieel geopend. De tekst op deze eerste steen luidt 'Het vuur van tachtig deed mij sneven, maar gulle gaven mij herleven'. Deze tekst is van de hand van Albert Klein Kranenburg.

Achtergrondinformatie over de opengestelde panden

Heerde

(1) Gemeentehuis Villa Nova, Dorpsstraat 1

Het raadhuis is oorspronkelijk niet als raadhuis gebouwd, maar als villa. Deze villa, genaamd Villa Nova dateert van 1868. Opdrachtgever voor de bouw was N.S. van Meurs, die ruim zestig jaar burgemeester van Heerde was. De laatste persoon uit de familie Van Meurs die er heeft gewoond, mevrouw Theodora Catharina Eva van Meurs, overleed op 20 februari 1926 in het huis. Haar erfgenamen schonken het perceel met Villa Nova, de tuin en een “bosvijvertje” aan de gemeente Heerde, op twee voorwaarden. Ten eerste diende de villa in gebruik te worden genomen voor 1 januari 1929 als gemeentehuis van Heerde en moest het minstens tot 1 januari 1952 deze functie behouden.

Ten tweede mocht “de schoonheid van de geschonken natuur niet aangetast worden”.

Voor de gemeente Heerde was dit geschenk welkom. Door de groeiende taak van de gemeentelijke overheid was behoefte ontstaan aan een groter raadhuis. Om de villa te verbouwen tot raadhuis werd de architect W.A. Lensvelt aangesteld. Op 21 december 1928 werd het raadhuis officieel door Burgemeester J.G. Schorer geopend. Tegen de rechter zijgevel van het raadhuis werd in 1948 een tuinmuur geplaatst als onderdeel van het monument voor de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog uit de gemeente Heerde. Zie hiervoor de volgende beschrijving in dit boekje. Sinds 2014 vormt het raadhuis het representatieve deel van het gemeentehuis. De raadszaal is nog steeds in gebruik voor raadsvergaderingen en voor huwelijken en ceremonies. Ook de vertrekken van de burgemeester en wethouders bevinden zich in het historische deel van het raadhuis.

In 2020-2021 is het Raadhuis volledig gerenoveerd.

Villa Nova is een gemeentelijk monument sinds 2014.

*Het gemeentehuis is geopend van **10.00 – 14.00 uur**. Er zullen rondleidingen worden gegeven.*

(1) Oorlogsmonument, inclusief muur en toegangspoort Van Meurspark

Direct na de Tweede Wereldoorlog ontstond op veel plaatsen in Nederland de wens om oorlogsmonumenten en gedenkplaatsen ter herinnering aan de slachtoffers op te richten. In Heerde organiseerde de Commissie voor de oprichting van een monument voor de gevallen in de gemeente Heerde dit. Architect A.C. Kammeijer ontwierp het oorlogsmonument en ook de ingang van het Van Meurspark in 1948. Het monument en de ingang van het park werden volgens één totaalplan ontworpen en gebouwd. De vlaggenmast bij het monument komt ook al voor op de bestektekening van Kammeijer uit februari 1948, evenals de lantaarn met Jodenster rechts aan de muur. Het herdenkingsmonument werd opgericht ter nagedachtenis aan 46 slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog uit Heerde.

Het monument is in meerdere fasen tot stand gekomen. Het in 1948 onthulde monument draagt de namen van omgekomen militairen in dienst van het Koninkrijk der Nederlanden, burgerslachtoffers, vervolgd in Nederland en het Nederlands verzet.

Verdeling van de stenen:

- a) Militairen, die in de oorlog gesneuveld zijn (symbool het zwaard en de helm)
- b) De mensen met een verzetsverleden (de weegschaal en de oranje band)
- c) De burgers die door maatregelen van de bezetter het leven verloren (de korenaar en het wapen van Heerde)

Voor deze nissen is een zerk gelegd.

In het midden is de Nederlandse Leeuw uitgehouwen die de draak vertreedt, omgeven door het randschrift: *“Die waarlijk leven, sterven niet”*

Op het gedenkteken worden echter geen 46 namen, maar slechts 39 namen vermeld. In 2013 zijn de namen van de 6 joodse slachtoffers (bewoners van de toenmalige instelling de Dreef, van wie in 1948 nog niet bekend was dat ze overleden waren) in een aparte steen aangebracht (nabij de lantaarn).

In 1957 werd uiterst rechts (kijkend naar het monument) een plaque aangebracht met de namen van 8 Heerder militairen (vrijwillig en dienstplichtig), omgekomen door oorlogshandelingen in het voormalig Nederlands-Indië. In 2016 is er een aparte plaque met de naam van een inwoner van Heerde aangebracht, van wie onlangs bekend werd dat deze ook onder de omgekomen inwoners van Heerde valt. (er was geen ruimte meer op de burgersteen).

Het oorlogsmonument, inclusief tuinmuur en toegangspoort Van Meurspark is een gemeentelijk monument sinds 2014.

Het oorlogsmonument is **vrij toegankelijk**.

(2) Burgemeester Schorerbank, Brink ongenummerd

Een gedenkbank is een gedenkteken of een monument in de vorm van een zitbank opgericht ter herinnering aan een invloedrijk persoon of een belangrijke gebeurtenis. De gedenkbank in Heerde werd in 1932 door de lokale burgerij geschonken aan burgemeester jonkheer J.G. Schorer in het kader van diens afscheid, als blijk van waardering voor zijn verdiensten als burgemeester van 1914 tot 1932. De gedenkbank is ontworpen door architect W.A. Lensvelt, die veel ontwerpen heeft vervaardigd voor gebouwen in Heerde in de tweede helft van de jaren twintig en de jaren dertig van de twintigste eeuw. De gedenkbank is gemetseld door Willem van de Beek, die sinds de herbestemming van Villa Nova tot gemeentehuis in 1928 veel met Lensvelt samenwerkte.

De Burgemeester Schorerbank is een gemeentelijk monument sinds 2014.

*De Burgemeester Schorerbank is **vrij toegankelijk**.*

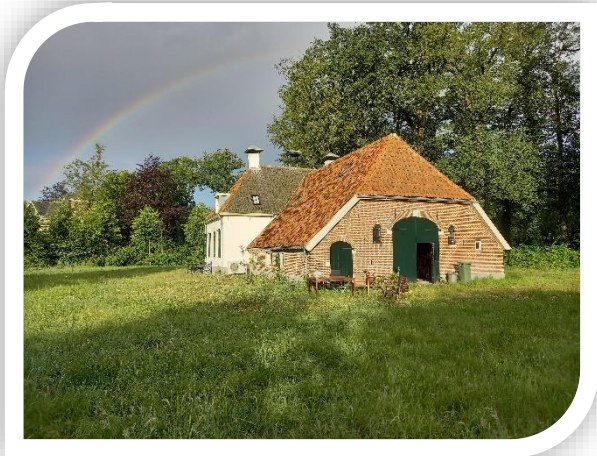
(3) Buitenplaats De Bonenburg/Altena's bos, nabij Bonenburgerlaan 41-45

Onder de rijks beschermde historische buitenplaats De Bonenburg valt het hoofdgebouw, de historische park- en tuinaanleg, tuinmuur, een theekoepel en de boerderij. Alleen Altena's bos is vrij toegankelijk voor het publiek.

Twee watergangen zijn bepalend voor buitenplaats De Bonenburg: de Grift en ten oosten daarvan het Apeldoorns Kanaal. De Grift werd rond 1370 gegraven om het gebied tussen Apeldoorn en Hattem te ontwateren en voor de scheepvaart. Omstreeks 1830 werd het Apeldoorns Kanaal gegraven om de scheepvaart verder te bevorderen. Aan de noordkant van het Altena's bos stroomt de Grift uit in het kanaal. De Grift heeft ook een aftakking om de gracht rondom het huis te voeden. Ter hoogte van de Bonenburg ligt een sluis in het kanaal (gemeentelijk monument). Hier heeft eertijds een watermolen gestaan.

Kwelwater uit de beide waterlopen en van de Veluwe maakt De Bonenburg tot een nat en moerassig gebied.

Voor een deel werd het water benut voor een vijver in het park. Om het overvloedige water af te voeren werd een stelsel van greppels gegraven dat het water via een duiker onder het kanaal door afvoert naar de ten oosten van het kanaal gelegen Grote Wetering. Binnen de buitenplaats De Bonenburg hebben in het verleden behalve het landhuis diverse gebouwtjes gestaan, vermoedelijk boerderijtjes. Er staan er nu nog twee. De best bewaarde is de Aernt (rijksmonument), die blijkens een steen boven de deur is gebouwd in 1830. Het huis is gelegen op het Grifteiland. Het was oorspronkelijk een boerderij en herberg. Het is van het hallenhuistype met een dwars geplaatst voorhuis met een gepleisterde voorgevel. De Aernt is recent gerenoveerd en verduurzaamd, met respect voor de oude elementen. Wat natuurlijk mooi aansluit op het thema van dit jaar 'gebouwd om te blijven'.

Het parkbos ofwel Altena's bos bestaat voornamelijk uit beuken, waaronder verder weinig planten groeien. In de randen van de akkers groeit slofhak, een akkerplant die zeldzaam is en van oudsher voornamelijk in de roggeakkers voorkomt. In de vijver groeit onder andere ongelijkbladig fonteinkruid en op de oever dubbelloof, een varensort met twee typen bladeren. Beide planten komen voor op de lijst met bedreigde planten in Nederland. Bij een inventarisatie in 2001-2002 werden veel paddenstoelsoorten gevonden, waaronder twaalf bedreigde. Door de intensieve recreatie komen op De Bonenburg betrekkelijk weinig diersoorten voor. In de wateren in en rond De Bonenburg zijn twee bedreigde vissoorten aangetroffen, namelijk het biermpje en de riviergrondel. Ze zijn kenmerkend voor schoon stromend water. De combinatie van oude bomen, bosranden en wateroppervlak maakt het gebied erg geschikt voor vleermuizen. Ze gebruiken de bomen voor hun kolonies en de bosranden en waterpartijen om langs te jagen. Er komen negen soorten vleermuizen voor op De Bonenburg. Alle vleermuizen worden in Nederland in hun voortbestaan bedreigd en genieten derhalve wettelijke bescherming. Door de grote afwisseling van het gebied is er een grote verscheidenheid aan vogels. Er zijn honderd soorten waargenomen, waarvan er vijftig ook op De Bonenburg broeden. Andere soorten komen er foerageren of trekken over. Bij het beheer van de buitenplaats staat de cultuurhistorische waarde van het landgoed voorop. Binnen die doelstelling zal worden geprobeerd natuurwaarden te verhogen.

De Historische buitenplaats De Bonenburg is een rijksmonument sinds 2004.

*Het achterliggende park/wandelbos is **vrij toegankelijk**. Het wandelbos is bereikbaar via het voetpad vanaf de Bonenburgerlaan en via een houten brug over de Grift. Een aantal rondgaande paden leidt u door het bos. Het landhuis, bijbehorende tuinaanleg, theekoepel en naastgelegen boerderij De Aernt zijn **niet geopend** voor publiek.*

(4) Nederlands Hervormde Johanneskerk van Heerde, Dorpsstraat 31

Deze kerk, gelegen in het centrum van Heerde, is oorspronkelijk gewijd aan Johannes de Evangelist en wordt daarom ook wel de Johanneskerk genoemd. De Nederlands Hervormde Kerk bestaat uit een middeleeuwse toren, het schip uit 1923 en het koor dat uit de middeleeuwen dateert. Ten tijde van de bouw van het kerkship werd ook het hekwerk geplaatst aan de noordwestzijde van de toren in de hoek van het aangrenzende marktplein.

Geschiedenis

Op of nabij de plaats waar nu deze kerk staat, zou al in het jaar 1176 een kerkgebouw hebben gestaan, omdat Heerde toen volgens de geschiedenis een zelfstandig kerspel werd. In de 15de eeuw werd de kerk gebouwd waarvan tot op heden de toren en het grootste deel van het koor (nu in gebruik als consistorie), bewaard zijn gebleven.

Toren

De toren is een rijzig bakstenen bouwwerk uit de laatgotische periode, ten dele met tufsteen bekleed. In 1628 had de toren vermoedelijk een lange en enigszins slanke torenspits. Nadien werd de spits kennelijk veranderd, want in het jaar 1868, vertoonde de toren een korte, plumpe spits. In 1869 werd deze spits afgebroken en werd er een klein houten spitsje op een afgeplatte en van een balustrade voorziene toren geplaatst. De gotische spitsbogen werden veranderd in rondbogen en ook de waterlijsten van de verdiepingen werden toen versierd met een rondboogfries. In 1907 werd de torenspits wederom vervangen. Toen werd de nu nog aanwezige spits op de toren geplaatst. Hiervoor werd zelfs de toren verhoogd en verbouwd in eclectisch-romaanse stijl. Deze verbouwing werd uitgevoerd door aannemer G. van Ark uit Heerde.

Het schip

Door het toenemende aantal kerkgangers werd het nodig het oorspronkelijke gebouw in 1841 grondig te verbouwen. Het schip van de kerk (het gedeelte tussen de toren en het koor) werd verbreed tot 17.50 meter. Deze verbouwing geschiedde in de stijl van de zogenaamde waterstaatskerken. In 1923 werd het kerkgebouw opnieuw vergroot. Ditmaal volgens het ontwerp van architect H.A. Pothoven uit Amersfoort. Het schip van de kerk werd totaal afgebroken en daarna herbouwd in een kruisvorm met korte armen. Ook werd het dak verhoogd en werden de entrees vergroot. Bij deze verbouwing werd het oorspronkelijke koor drie meter ingekort en werd er een houten wand, met bovenin glas in lood, achter de preekstoel aangebracht. Boven het orgel zijn de aftekeningen zichtbaar van de daklijsten zoals de dakhoogte van het schip is geweest tussen 1841 en 1923.

De klokken

Over de geschiedenis van de klokken is niet alles geheel duidelijk. Bekend is, dat de oorspronkelijke klokken in 1580 door de Gelderse overheid werden gevorderd. Voorts is bekend, dat in 1765 een tweetal kerkklokken door W. Voigt vergoten moest worden om de toon ervan beter op elkaar af te stemmen. Deze twee klokken werden echter door de bezetter in de jaren 1940-1945 opgeëist.

Thans hangen in de toren wederom twee klokken. De kleine klok, die voor het halfuur- en het (15 minuten) kwartierslag zorgt, heeft het opschrift "Eijsbouts, Astén, 1933". Naar verluidt is deze klok afkomstig uit een Brabants klooster en in de oorlog door de Duitsers naar Heerde overgebracht. De grote klok zorgt voor het uur- en het (45 minuten) kwartierslag. Deze klok werd gegoten door de firma Van Bergen uit Heiligerlee. De klokkenstoel bevindt zich op de tweede verdieping van de toren. Op die plek zijn ook de galmgaten zichtbaar.

In 1970 werd in een van de galmgaten van de toren een carillon aangebracht. Dit carillon, bestaande uit 18 Eijsboutsklokken, werd de Heerder burgerij geschonken door de Arksfabriek uit Heerde.

Het uurwerk

Het huidige uurwerk werd geïnstalleerd door stadshorlogemaker L.F.W. Völcke te Den Haag en is nog steeds op de eerste verdieping in de toren van de kerk te bewonderen. Dit uurwerk werd in het jaar 1884 in de toren aangebracht.

Het orgel

Van een orgel in deze kerk werd voor het eerst melding gemaakt tijdens de visitatie van de bisschop van Deventer in 1571/1572. Het tegenwoordige orgel is een orgel met een neobarokke kast, gebouwd in 1843-1845 door Johannes Holtgräve uit Deventer. Dit van beelden voorziene orgel onderging in 1931 de eerste grote herstelbeurt, uitgevoerd door de firma De Koff uit Utrecht. In 1964 onderging het orgel een renovatie en vond er een uitbreiding plaats door de plaatselijke orgelmakers van de firma Reil. In 1989 vond de laatste grote onderhoudsbeurt plaats door dezelfde firma.

De muur- en gewelfschilderingen in het koor

Tijdens een restauratie van het koor in 1991 werden de schilderingen die in de jaren '70 waren ontdekt, gerestaureerd. De restauratie werd uitgevoerd door Erik Tjebbes. Aangezien de staat van de schilderingen heel slecht was, werden ze niet alleen gerestaureerd, maar waar nodig ook gereconstrueerd. Aan de noordzijde zijn Petrus en Paulus afgebeeld en aan de zuidzijde Johannes de Evangelist, de patroonheilige van de Johanneskerk, en Bartholomeus.

De gewelven zijn rond de sluitstenen versierd met planten en bloemen.

De Nederlands Hervormde Johanneskerk met hekwerk is een rijksmonument sinds 2001.

*De kerk is geopend van **10.00–16.00 uur**. Tijdens deze openingstijden vinden er orgelbespelingen plaats en kan de toren worden beklommen.*

(4) Brandspuithuisje, Dorpsstraat 31

Links naast de kerk (aan de zuidzijde), net achter de bomen, bevindt zich het voormalig brandspuithuisje.

Met het uitbreiden van de taken van de gemeentelijke overheid in de tweede helft van de negentiende eeuw en de toenemende aandacht voor brandveiligheid, werden in veel dorpen in Nederland afzonderlijke brandspuithuisjes gebouwd. In de gemeente Heerde zijn nog enkele fraaie voorbeelden van brandspuithuisjes uit het vierde kwart van de negentiende eeuw overleefd, zoals in Heerde en Veessen. Het kleine, vrijstaande brandspuithuisje in Heerde werd in 1884 gebouwd. Het stukje grond werd door de gemeente voor 5 gulden gekocht van de

Nederlands Hervormde Kerk en de kosten van de bouw bedroegen 330,- gulden. Het brandspuithuisje werd ontworpen door F.W. Geurden uit Apeldoorn, die in 1883 ook het brandspuithuisje in Veessen ontwierp. Beide ontwerpen tonen stilistische invloeden van het voor die tijd kenmerkende neoclassicisme. Het brandspuithuisje in Heerde werd gebouwd voor twee brandspuiten: "Eene handspuit met toebehoren, op vast onderstel en uit de fabriek van Pothmann te Arnhem" en "Een aanjager tevens spuit met toebehoren, op eene afzonderlijke kar, - mede uit de fabriek van Pothmann te Arnhem." Een foto van circa 1907 van de Nederlands Hervormde kerk toont het brandspuithuisje vlakbij de kerk en de bijgaande tekst spreekt van 'het witte gebouwtje'. Daaruit valt af te leiden dat de linker zijgevel van het brandspuithuisje begin twintigste eeuw ook al wit van kleur was. Mogelijk had de rechter zijgevel vroeger twee grote deuren, zoals veel voormalige brandspuithuisjes twee grote doorgangen hebben in de brede gevel. Omstreeks 1923 werd het preekgedeelte van de Johanneskerk vergroot, waardoor de kerk dichterbij het brandspuithuisje kwam te liggen.

Mogelijk werd naar aanleiding daarvan de zijgevel gewijzigd en werd de voorgevel van een grote doorgang voorzien. Nadat het brandspuithuisje zijn oorspronkelijke functie verloor, deed het gebouwtje dienst als koetshuis. Vanaf 1924 werd hier de lijkkoets of lijkwagen gestald. In de jaren negentig werd voor het voormalig brandspuithuisje/koetshuis een geschikte nieuwe bestemming gevonden. Op zondagen organiseert de Nederlands Hervormde Gemeente van Heerde hier kindernevendiensten en de kinderdienst voor de jongste kinderen.

Het Brandspuithuisje is een gemeentelijk monument sinds 2015.

*Het brandspuithuis is aan de **buitenkant te bezichtigen** maar **niet geopend** voor publiek.*

(5) Villa Jacoba, Dorpsstraat 55

Villa Jacoba werd in 1883 gebouwd als woonhuis en kantoor door notaris Pieter Crezée.

Crezée was van 1881 tot 1913 notaris in Heerde.

De eerste steen werd gelegd op 25 mei 1883 door zijn oudste dochter, de toen 3-jarige Elisabeth Johanna, zoals blijkt uit de rechts van het bordes ingemetselde plaquette. Het is een blokvormig gebouw, zoals in de tijd van de bouw gebruikelijk was en sluit aan bij de overige bebouwing rond de Brink ('Welgelegen' uit 1867 en aan de overkant de voormalige Pastorie van de Nederlands Hervormde Kerk).

De voorgevel is symmetrisch van opzet en heeft vijf assen: de middenas springt iets naar voren en wordt bekroond door een driehoekig fronton. Hij omvat de voordeur en daarboven een balkon met balkondeuren. Links en rechts van de middenas op zowel de begane grond als de eerste verdieping twee vensters. De hoeken worden benadrukt door hoekblokken. Tegen de zijgevels waren serres aangebracht, waarvan alleen die aan de westzijde bewaard is. Aan de achterzijde van het woonhuis werd een kantoorvleugel aangebouwd voor het notariskantoor.

Het pand bleef tot 1958 woonhuis. In dat jaar werd het gekocht door de gemeente voor 47.500,- gulden. Sindsdien zijn er diverse kantoren in gevestigd. Tegenwoordig onder meer de Heerder Historische Vereniging, Heerder Historisch Museum en de Lokale Omroep Radio 794. Van het oude interieur zijn op de begane grond de met stucwerk versierde plafonds nog aanwezig. In de hal bevinden zich muurschilderingen. In de rechtersvoorkamer is nog een beschilderd plafond bewaard gebleven.

De naam 'Villa Jacoba' werd in de 20-er jaren aan het pand gegeven door Aaltje Cornelissen – ter Horst. Zij heeft het pand van de erfgenamen van Pieter Crezée gekocht en ging er in 1922 wonen. Mevrouw Cornelissen was de weduwe van Jacob Cornelissen en vernoemde het pand naar hem: 'Villa Jacoba'.

Villa Jacoba is een rijksmonument sinds 2001.

*Villa Jacoba is geopend van **12.00-16.00 uur**. Tijdens deze openingstijden kunt u ook genieten van de op dat moment geplande tentoonstelling. Naast villa Jacoba staat een luisterbankje. Hier kunt u ook het verhaal horen over dit monument.*

(6) Heerde Grafheuvels

Op het grondgebied van de gemeente Heerde bevinden zich verschillende grafheuvels. De meeste liggen verspreid in de westelijke helft van de gemeente, op de stuwwal of de wat lager gelegen smeltwaterafzettingen (al dan niet op een zandrug). Behalve solitaire heuvels kunnen twee clusters van grafheuvels worden onderscheiden, één op de Renderklippen (waarvan een enkele heuvel nog net binnen de gemeentegrenzen van Heerde valt) en één ter hoogte van het recreatiepark De Koerberg. Beide heuvelgroepen zijn in de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw onderzocht. Uit de opgravingsgegevens kan worden opgemaakt dat de oudste heuvels uit de tijd van de Enkelgrafcultuur stammen, terwijl de jongste in de tweede helft van de Bronstijd zijn opgeworpen. Al met al laten de onderzoeken zien dat het grafritueel in de gemeente Heerde aansluit bij de rest van de Veluwe en het hele scala aan grafgewoonten weerspiegelt dat destijds gangbaar was.

Binnen de gemeentegrenzen liggen twee rijks beschermde grafheuvels, te weten:

- 1 grafheuvel aan de Elburgerweg (Bakhuisbos). Deze grafheuvel dateert van het Laat Neolithicum en/of Bronstijd.
- 4 grafheuvels op de Koerberg (op de camping). Deze grafheuvels dateren ook van het Laat Neolithicum en/of Bronstijd.

De grafheuvels zijn archeologische rijksmonumenten sinds 1968 en 1982.

De grafheuvels zijn vrij toegankelijk.

(7) **Complex Bonenburgersluis, nabij Kanaaldijk 9**

Het sluiscomplex is gelegen in en aan het Apeldoorns Kanaal, ten zuidoosten van de dorpskern Heerde. Dit kanaal werd gegraven in 1829 en had op deze locatie oorspronkelijk een houten sluis. In 1884 werd de Bonenburgersluis gebouwd ter vervanging van de oorspronkelijke sluis. Dit gebeurde in opdracht van Rijkswaterstaat. De naam Bonenburgersluis verwijst naar de aangrenzende buitenplaats Bonenburg. Het omgrachte landhuis (vermoedelijk uit de 17^e eeuw) ligt aan de westzijde van de Grift, nabij de weg van Heerde naar Veessen aan de IJssel. Ter bevordering van de economie wilde koning Willem I de

Grift verbreden tot een kanaal. De watermolens zouden door de kanaalplannen moeten verdwijnen. Daarom is besloten een nieuw Griftkanaal te graven, direct ten oosten van de bestaande Grift. Van Apeldoorn tot net voorbij de Bonenburgersluis lopen deze waterlopen evenwijdig, dan mondt de Grift uit in het kanaal. Voor de waterbeheersing ligt er in het kanaal de Bonenburgersluis en in de Grift een stuw. De Bonenburgersluis is één van de zes sluizen van het totale kanaal, één van de vijf in het noordelijke deel van Apeldoorn tot Hattem dat van 1825 tot 1829 gegraven werd.

De oorspronkelijke houten sluis werd bij de verbreding van het kanaal, tussen 1878 tot na 1930, vervangen door een stenen sluis, blijkt uit de stichtingssteen in 1884. De nieuwe sluis werd stroomafwaarts van de oude houten sluis gebouwd. Bij het vernieuwen van de sluis in 1884 werd ook een sluiswachterswoning gebouwd, genaamd Bonenburgersluis. Het vrijstaande huis is gelegen op de oostelijke oever van het Apeldoorns Kanaal. Door de vensters in het ver naar voren springende middendeel van het huis, kon zicht gehouden worden op het kanaal. Het was van belang dat de sluiswachter vanuit zijn woning boten in aantocht goed kon zien.

De Bonenburgersluis was tot 1972 in gebruik voor het scheepvaartverkeer. Daarna niet meer. Bij het sluiscomplex hoort de aanleg van diverse oude bomen aan weerszijden van het kanaal, die dienden om schepen in de sluiskom tegen storm te beschermen. Zowel voor de sluiswachterswoning als aan de westzijde van het Apeldoorns Kanaal staat een rij oude lindebomen.

Het complex Bonenburgersluis is een gemeentelijk monument sinds 2008 met een aanvulling van de bijbehorende woning in 2014.

De Bonenburgersluis is vrij toegankelijk. De bijbehorende sluiswachterswoning is niet geopend voor het publiek.

(8) Kasteel Vosbergen, Vosbergerweg 38

Kasteel Vosbergen is een omgracht edelmanshuis, ten noorden van het dorp Heerde. Het bestaat uit twee tegen elkaar aangebouwde vleugels voorzien van trapgevels, en is omringd door een dubbele grachtengordel. De oudste delen van het huis werden waarschijnlijk gebouwd aan het einde van de 15de eeuw. Toen was Vosbergen vermoedelijk slechts een stenen opslagruimte (een spijker).

Eigenaren

Aan het einde van de 15de eeuw was het gebied in handen van het geslacht De Vos van Steenwijk. In 1507 was Vosbergen van Peter Doys, een telg uit een Deventer familie die al veel land bezat. In 1558 maakte Gerlich Doys uit Deventer zijn testament: zijn goederen in Gietelo en Heerde gingen naar zijn jongste zoon.

Die goederen waren o.a. de huizen het Loo en Vosbergen. In de kantlijn heeft iemand daarbij aangetekend: "doch pas later gebouwd". Nu was er al sinds 1528 een huis in Gietelo, dus dit moet betrekking hebben op Vosbergen. Het huis bleef in zijn familie tot 1598. In de woelige jaren van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) volgden de verervingen elkaar in hoog tempo op en zo kwam het inmiddels gebouwde Vosbergen in handen van de familie Krijt. Arnolda Doys was getrouwd met haar achterneef Gerrit Krijt, waardoor Vosbergen in handen kwam van het geslacht Krijt. Dit was een adellijk Overijssels geslacht, al sinds de 15de eeuw bekend als bestuurders van de Hanzestad Deventer.

Aan het einde van de 16de eeuw, tijdens de Tachtigjarige oorlog, werd in het gebied rondom Vosbergen voortdurend gevochten. Op Vosbergen woonde dan ook zeker niemand. Na 1600 moet het huis bewoonbaar zijn gemaakt en in 1623 was het voorhuis klaar. In 1648 woonde Gerrits zoon Gerrit II er al permanent. Op het landgoed speelden landbouw en veeteelt een belangrijke rol, maar ook de papierindustrie was belangrijk op Vosbergen. Tussen 1642 en 1698 kreeg Gerrit Krijt III (1642-1714) een aantal papiermolens in zijn bezit. Na het rampjaar (1672), het land werd aangevallen door de Munstersen en later door de Fransen, kreeg Gerrit Krijt III echter financiële problemen en moest op de grond en op de molens een hypotheek nemen.

Een aantal molens werd verkocht en nadat Gerrit Krijt III in 1714 was overleden, werd kasteel Vosbergen door zijn erfgenamen uiteindelijk ook verkocht.

Het kasteel kwam vervolgens in handen van Alexander van Dedem (1658-1741). Deze was onder andere voorzitter van de ordinaris gedeputeerden van het kwartier van Veluwe en richter van Arnhem en Veluwe. Het is zeer de vraag of hij ooit op Vosbergen heeft gewoond. In elk geval kwam zijn zoon Gijsbert Frederik er met zijn gezin. De twee zonen van dit echtpaar: Alexander en Jan Albert hebben het landbezit aanzienlijk uitgebreid onder andere door aankoop van het weiland met de duiventil en het ernaast gelegen stuk land "de Muggenberg", terwijl een stuk land gelegen tussen de Vosbergerweg en de Kasteelweg, genaamd "de Doornhof" omstreeks 1815 kon worden verworven. In de 18de en 19de eeuw kocht het geslacht Van Dedem veel grond om het kasteel en veranderde de parkaanleg voor een deel in landschapsstijl. Ook werden de molens teruggekocht. Wanneer in 1852 de dochter van Jan Albert en haar man kort na elkaar overlijden moet de buitenplaats geveild worden, ter wille van een eerlijke verdeling van de boedel onder de vijf kinderen. Een kleinzoon – geholpen door zijn vader – koopt een deel van het terrein, dat in grote trekken overeenkomt met de huidige buitenplaats.

Deze Willem Karel van Dedem gaat - na een verblijf als advocaat in Nederlands-Indië – op Vosbergen wonen, waar hij regelmatig zijn beide zusters Elisabeth en Pauline te logeren heeft. Na zijn dood in 1895 erven zij Vosbergen. Het is van de langstlevende zuster Pauline dat Godert Willem van Dedem (vader van de huidige bewoonster mevrouw G.A. Kamerlingh Onnes – van Dedem) – Vosbergen erfde in 1931.

Het huis was aan een grondige restauratie toe, maar die werd door de oorlogsdreiging op de lange baan geschoven, ook na de oorlog. Tenslotte werd het huis verhuurd aan de kunstschilder Joop Kloek, die met behulp van een kleine subsidie van Monumentenzorg het huis enigszins bewoonbaar maakte en er van 1952 tot 1972 een kunstcentrum inrichtte. Een dringend advies van Monumentenzorg om zolang er nog substantiële subsidies bestonden daar voor Vosbergen gebruik van te maken, zette de restauratie van het huis in beweging en met Kerstmis 1972 trokken wij met ons gezin erin (geschreven door mevrouw Kamerlingh Onnes- van Dedem).

Kasteel Vosbergen heeft ondanks enkele veranderingen, zijn vroeg-17de-eeuwse uiterlijk behouden. De nazaten van de familie Van Dedem wonen er nog steeds. Daarnaast wordt het kasteel ook als trouwlocatie gebruikt. Vorig jaar was kasteel Vosbergen te zien in het televisie programma 'Liefde voor het Landgoed' bij Omroep MAX op de NPO. In dit programma werden zes bewoners van Nederlandse kastelen en buitenplaatsen gevolgd. Deze bewoners hebben de missie het familielandgoed te behouden voor de volgende generaties. Wat natuurlijk helemaal aansluit bij het thema van dit jaar 'gebouwd om te blijven'.

Kasteel Vosbergen is een rijksmonument en maakt tevens onderdeel uit van de rijks beschermde buitenplaats sinds 1987.

*Kasteel Vosbergen is geopend van **10.00-16.00 uur**. Er zullen ook dit jaar weer rondleidingen worden gegeven om 10.00, 11.00, 14.00, en 15.00 uur.*

(8) Buitenplaats Vosbergen, nabij Vosbergerweg 38 en 37/39

Landgoed Vosbergen omvat circa 40 hectare en ligt ten noordoosten van Heerde, tussen de Zwolseweg in het westen en het Apeldoorns Kanaal in het oosten, in het overgangsgebied van de Veluwe naar het IJsseldal. Het landgoed dateert uit de 17de eeuw, heeft een grote natuurwaarde, landschappelijke waarde en cultuurhistorische waarde. Het bestaat uit een kleinschalige afwisseling van lanen, houtwallen, bos, hakhout, struweel, beken, landbouwgrond (grasland) en gebouwen. Het landgoed vormde in de 19de eeuw een bosrijk, vochtig gebied met twee watermolens aan de Kamperbeek. De Buitenplaats Vosbergen is in 1987 als beschermd monument en beschermd natuurmonument aangewezen.

Parkbos

Op het landgoed Vosbergen zijn ruim 100 jaar geleden talloze fraaie bomen geplant: een Calocedres (zuilcypres), een Catalpa (trompetboom), een Thuja (levensboom), groene beuken en zomereiken (*Quercus robur*). Bijzonder zijn de prachtige laanpartijen met zomereiken. Op het landgoed valt de aanwezigheid van 'rabatten' op: ondiepe sloten die het water afvoeren zodat de bomen geen natte voeten krijgen. Gedurende de tachtiger jaren zijn restauraties uitgevoerd in het bos en is het oorspronkelijk landgoedkarakter hersteld.

Er zijn op diverse plaatsen nieuwe eikenlanen aangelegd. Langs de Vosbergerweg richting Hoorn is een weilje beplant met walnoten en hazelaars. De walnoten en hazelaars waren vroeger op veel landgoederen aanwezig voor de vruchten die gebruikt werden.

De mooie rechte takken van de hazelaar werden vroeger bovendien gebruikt om er stelen voor allerlei gereedschap van te maken. Es en wilg groeien op nattere gronden en daarom werden op nattere gronden vooral essen- en wilgentakken gebruikt voor het vervaardigen van stelen. Eik is een Germaans woord voor 'boom' en is verwant aan het oude-Indische woord 'Igja' dat verering betekent. Robur betekent 'hard'. De eik speelt ook in veel volksgeloven een rol. Er werd beweerd dat als een eik volop eikels droeg er een strenge, lange winter en een goed oogstjaar zou volgen. Ook geloofde men dat er een strenge winter zou komen als de eiken hun loof lang lieten hangen.

Buitenplaats Vosbergen is een rijksmonument sinds 1987.

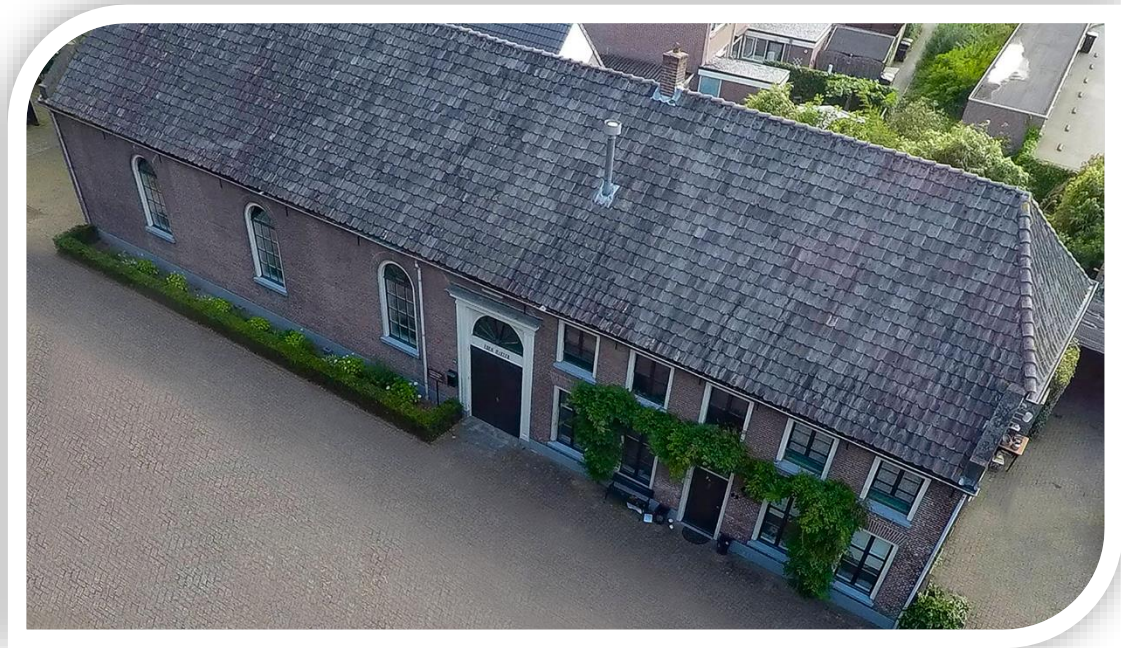
*Het parkbos/wandelbos is **vrij toegankelijk**. Hier staat ook een luisterbankje.*

(9) Verbindingskerk (Eben Haëzer), Bonenburgerlaan 68

De Verbindingskerk aan de Bonenburgerlaan is een van de oudste, speciaal voor de Gereformeerde Kerk gebouwde kerkgebouwen van Nederland. Het karakteristieke gebouw dateert uit ongeveer 1842 en is als rijksmonument van grote cultuurhistorische waarde.

De kerk is gebouwd als een eenvoudige zaalkerk met hoge rondboogvensters en een sobere ingang in classicistische stijl. Direct naast de kerk staat de oorspronkelijke pastorie. Kerk en pastorie worden samen overdekt door een langgerekt pannen wolfsdak, waardoor het complex een karakteristieke eenheid vormt.

Het interieur herbergt een bijzonder eenklaviers orgel, dat vermoedelijk kort na 1845 werd geleverd door orgelbouwer Holtgrave jr. Het orgel bevat waarschijnlijk een ouder binnenwerk en behoort daarmee tot de waardevolle historische onderdelen van het gebouw.

De Verbindingskerk is een rijksmonument sinds 1974.

*De Verbindingskerk is geopend van **13.00-16.00 uur**. Tijdens de openstelling zal het orgel bespeeld worden en is er informatie over de historie van de kerk.*

(10) Oorlogsmonument bij de Klementbrug en schuur, Kanaaldijk 6 (kruising Oenerweg)

Het monument bij de Klementbrug in Heerde is opgericht ter nagedachtenis aan de twaalf Nederlanders (zeven verzetsmensen en vijf burgers) die hier op 13 april 1945 door de bezetter zijn gefusilleerd. Deze gebeurtenis staat bekend als het drama van de Klementbrug.

Het oorlogsmonument bestaat uit verschillende onderdelen. Centraal staat een uit rode baksteen opgetrokken fusillademuur, waarin kogelinslagen zichtbaar zijn. Aan de voet van de muur is een grafkuil gegraven. Voor de muur is een groot eikenhouten kruis geplaatst op het punt waar smalle klinkerpaadjes straalsgewijs bij elkaar komen.

Met eenvoudige letters is door de heer Dave van Beetz (een voormalige joodse onderduiker en verzetsstrijder voor de Lo en KP uit Heerde) een tekst in de fusillademuur gebeiteld, deze luidt: 'HIER VELDE 'T DUITSE ZWAARD
13 APRIL AD 1945
12 NEDERLANDERS.'

De grafkuil aan de voet van de fusillade muur onderstreept dat de gevallen er niet meer zijn. De smalle klinkerpaadjes symboliseren de strijders die met allerlei opvattingen uit vele richtingen samenkwamen om Nederland te bevrijden van onrecht. Het eikenhouten kruis, daar waar de klinkerpaadjes samenkomen, is tegelijk een zwaard dat in de grond gestoken is. Dat is bewust scheef en wekt daarmee een vraag op 'wat is hier gebeurd?' De zwaardvorm benadrukt (vergelijk de legende van King Arthur) dat het hanteren van het zwaard voorbehouden is aan een rechtvaardige koning, maar indien nodig ook weer getrokken zal worden. 5 jaar lang was die er niet geweest. Toen was gewapend verzet gerechtvaardigd. Nu is er vrede. De kruisvorm is een teken van verzoening en verantwoordelijkheid voor vrede.

Het Oorlogsmonument bij de Klementbrug is een gemeentelijk monument sinds 2014.

Het Oorlogsmonument is vrij toegankelijk. Tijdens de Open Monumentendag is ook de schuur toegankelijk.

Veessen

(11) De Mölle van Bats en de Stoom van Jan, IJsseldijk 22

Zowel de molen, de 'Stoom van Jan' als de molenaarswoning staan buitendijks. De molen is een achtkantige korenmolen met stelling, gemetselde lage voet, een houten onderachtkant en een met riet gedekte bovenachtkant. Hij werd gebouwd in 1779 en gerestaureerd in 1961, 1974 en 1992. Hij is maalvaardig, maar er wordt weinig meer mee gemalen vanwege gebrek aan graan.

Rechts naast de molen werd in 1888 de zogenaamde "Stoom" gebouwd, een maalderij waar aanvankelijk met een stoommachine, later met een gasmotor tot WO II en nu een dieselmotor sinds 2005 het graan gemalen werd als er te weinig wind was om de molen te kunnen laten draaien. Het jaartal 1888 staat op de stichtingssteen links boven de plint van de voorgevel. Op de steen staat: "L.LV./H.WH./1888", wat staat voor Lubbertus Langevoort en Hermina Westerhof, het echtpaar dat de eerste steen legde. Lubbertus pachtte de molen sinds 1850 en was er na de verdeling van de nalatenschap van Jan Nienhuis eigenaar van geworden.

De molenaarswoning dateert hoogstwaarschijnlijk van 1897 en is zowel van buiten als van binnen nog authentiek.

De Mölle van Bats is een rijksmonument sinds 1974 en de Stoom van Jan en naastgelegen molenaarswoning zijn een gemeentelijk monument sinds 1997. Met zijn drieën in deze authentieke conditie zijn ze als complex uniek in Nederland.

*De Mölle van Bats en de Stoom van Jan zijn geopend van **10.00-16.00 uur.***

Vorchten

(12) Nederlands Hervormde Kerk van Vorchten, Kerkweg 17

Dit is één van de oudste kerken van Nederland. Het is een éénbeukige dorpskerk, bestaande uit een, waarschijnlijk, 13de eeuwse schip dat in de 19de eeuw verbouwd werd, met een driezijdig gesloten hoger opgetrokken koor. Het koor is laatgotisch en heeft kruisribgewelven. Het is gedeeltelijk met tufsteen bekleed. In de kerk staat een renaissance preekstoel uit 1630. De toren werd omstreeks 1200 gebouwd en is bekleed met tufsteen.

De toren en de smalle zijruimten aan weerszijden vormen samen een zogenaamd gereduceerd westwerk. In de toren hangt een luidklok uit 1641, gegoten door Hendryck ter Horst uit Deventer. Het oudste gedeelte van het kerkje stamt van vóór het jaar 900 en is van tufsteen gemaakt, dus nog niet van baksteen.

Ook staat het op een terp en dateert het dus van vóór de bedijking. Een meer dan elfhonderd jaren oude, nog bestaande en functionerende kerk in Nederland.

Zoals overal in ons land verrezen de oudste kerkjes veelal op plaatsen waar voorheen een gewijde bron en/of een heidense offerplaats of zelfs een tempel(tje) was geweest. Tot ongeveer 1350 werden zelfs nieuwe christelijke kerken nagenoeg altijd op leylijnen gebouwd, energiebanen op het aardoppervlak, en wel zo dat het altaar op het belangrijkste energiecentrum stond. De kerk werd opgetrokken rondom dit centrum en aan weerszijden van een hoofdleylijn. Ook de kerk van Vorchten ligt precies op zo'n leylijn en zal dus vanouds wel magische betekenis hebben gehad. In het kerkje proeft u duizenden jaren sacrale geschiedenis.

Verschillende bronnen vergelijken de kerk van Vorchten met een Friese kerk, niet alleen de robuuste, Romaanse toren wekt die indruk, maar ook het feit dat de kerk en de pastorie op een terp zijn geplaatst. Het is goed mogelijk, gezien de drukke vaarroute die de IJssel altijd al was, dat daadwerkelijk Friese invloeden een rol hebben gespeeld. Het kerkgebouw is het product van vele eeuwen van menselijk ingrijpen. Niet alleen de oorspronkelijke bouwers lieten hun sporen na, maar door de eeuwen heen is van alles toegevoegd en weggehaald. Een grote veelvormigheid is het gevolg en de verhoudingen van het bouwwerk zijn soms een beetje zoek geraakt, bijvoorbeeld toen het aantal traveeën werd gewijzigd. Toch maakt dit ook voor een belangrijk deel de charme uit van de kerk. Daarvan getuigen ook de vele foto's die op internet te vinden zijn van de kerk. De schoonheid van de kerk van Vorchten is zeggezegd robuust. Ze verdraagt wel een stootje.

De kerk werd in het begin van de jaren '80 gerestaureerd onder leiding van architectenbureau Temminck Groll uit Utrecht. Gedurende de restauratie werd een tamelijk uitgebreid en diepgravend onderzoek verricht naar de geschiedenis van de kerk, zoals die tevoorschijn kwam onder oude pleisterlagen en achter bijgeplaatste afscheidingen. Dit onderzoek is uitgevoerd door mevrouw Meta Prins-Schimmel. Uit dit onderzoek werd duidelijk dat de verbouwing in de twintigste eeuw niet de eerste was. Al in 1856 onderging de kerk een verbouwing die: "tot op heden het aanzien van het gebouw bepaalt". De buitenste laag tufsteen werd destijds vervangen door machinaal vervaardigde bakstenen. Bovendien werd, bij deze toch al ingrijpende behandeling van de muur, de verdeling in drie traveeën verruild voor een verdeling in slechts twee traveeën, ieder voorzien van een gietijzeren, neogotisch spitsboogvenster. Ook het koor kreeg nieuwe vensters in hetzelfde materiaal en in dezelfde stijl. Inwendig kreeg het hele schip een nieuw gewelf.

Dit wekt de indruk te bestaan uit twee vierdelige kruisribgewelven, maar is in feite een houten tongewelf met gestuukte schijnribben. De latere restauratie in de jaren '80 was zeer noodzakelijk, gezien de staat waarin de kerk toen verkeerde.

De Nederlands Hervormde Kerk is een rijksmonument sinds 1974.

*De Nederlands Hervormde Kerk is geopend van **09.00-17.00 uur.***

Wapenveld

(13) Vrieze's Erfgoed / Molen De Vlijt, Groteweg 54

Op het snijvlak van het Veluwe massief en de IJsselvallei in Wapenveld, ligt Vrieze's Erfgoed. Sinds 1602 staat er al een molen op deze natuurlijke stuifzandrug. Het bestaat uit molen de Vlijt, de molenboerderij en een terrein van drie hectare. U vindt hier een bijenstal en bijenhotel en een amfitheater. Vrieze's Erfgoed is sinds mei 2014 een bezoekerscentrum waar de verhalen worden verteld over ruim 600 jaar geschiedenis van het complex en de omgeving.

In 1872 neemt Gerhardus Vrieze zijn intrek op de Wapenveldse molenbeld. Hij wordt opgevolgd door zijn zoon Egbert Jan en na hem is zijn zoon Willem de laatste van de drie generaties Vrieze, die molenaar is op de Vlijt. De laatste zoon maakt helaas in de kerstnacht van 1980 een verwoestende brand mee waarbij molen de Vlijt volledig afbrandt. Na herbouw is de molen in 1984 weer gaan draaien. Al bij zijn leven besluit Willem Vrieze het hele complex te schenken aan de stichting Molenbezit Heerde. Vanaf de schenking in 2009, is er gewerkt om op Vrieze's Erfgoed een bezoekerscentrum te realiseren. Met de opening op 31 mei 2014 is dit project afgerond. Op het terrein is een buitenexpositie met zes informatiepanelen. Op de deel van de boerderij is een permanente expositie, multimedia en spannend Monnikenspel. Op de bovenverdieping is een expositieruimte voor wisselexposities. Samen vertellen ze het boeiende verhaal van Vrieze's Erfgoed, haar ontstaan en de geschiedenis van de landschappelijk zeer fraaie omgeving. Zie voor verdere informatie www.vriezeserfgoed.nl

Korenmolen De vlijt is een rijksmonument sinds 1974. Vrieze's Erfgoed (molenaarswoning, schuur en hooiberg) is een gemeentelijk monument sinds 2009

*Vrieze's Erfgoed is geopend van **10.00–16.00 uur.***

(14) Wilhelminabank, kruising Stationsweg en H.G.D. Cramerstraat

De Wilhelminabank is gelegen op de hoek van het Stationspark in Wapenveld, haaks op de H.G.D. Cramerstraat, met de rug naar het park en met het zicht naar de Klapperdijk. De Klapperdijk is een belangrijke weg door Wapenveld. Op de plek van het Stationspark was vroeger het treinstation en de lokale spoorweg van Willem III. In 1948 werd de herdenkingsbank gerealiseerd, ter ere van Wilhelmina, dochter van Willem III. Het stationsgebouw is in de loop van de twintigste eeuw verdwenen en het terrein is veranderd in een park. De herdenkingsbank is in relatief gave staat bewaard gebleven. De ontwerper van de Wilhelminabank was architect A.C. Kammeijer. Hij is een belangrijk architect voor de gemeente Heerde geweest. Hij heeft veel gebouwd, zowel in het dorp Heerde als in de omgeving. Enkele voorbeelden van zijn oeuvre in Heerde zijn de

Kruiskerk aan de B. van Dijklaan (1938), het oorlogsmonument (1948), het verdwenen muziekpaviljoen in het Van Meurspark (1953) en de voormalige ULO-school aan de Elburgerweg 3 (1954, uitgebreid 1957).

De bank is genoemd naar Wilhelmina, prinses van Oranje-Nassau (1880-1962) en koningin van Nederland van 1898 tot 1948. De VVV Wapenveld bood de herdenkingsbank aan ter ere van het vijftigjarig jubileum van Koningin Wilhelmina.

De Wilhelmina herdenkingsbank is een gemeentelijk monument sinds 2014.

*De Wilhelminabank is **vrij toegankelijk**.*

(15) Zuivelmuseum “Driekap boerderij” Erve IJzerman, Kanaaldijk 63

Zuivelmuseum: een loeigoed uitje!

Ontdek de wereld van melk in het Zuivelmuseum bij Erve IJzerman in Wapenveld. De boerderij is een Rijksmonument, gebouwd in 1898 en nog in authentieke staat te bezichtigen. In de boerderij zie je nog een ouderwetse stal, bedstee en rosmolen.

De boerderij huisvest het Zuivelmuseum. Je ontdekt en leert alles over melk. Het onderwerp ‘zuivel’ wordt in de breedste zin uitgelicht. Dat maakt het extra leuk en leerzaam! Je gaat naar huis met nieuwe kennis over de historie van melk én de actuele ontwikkelingen rondom zuivel. De schitterende locatie maakt de beleving compleet: boerderij Erve IJzerman is van oudsher een melkveebedrijf waar op een zeer traditionele wijze werd geboerd door de laatste eigenaren: de familie IJzerman. Voor kinderen is er veel te beleven. Spelletjes op het erf, een eigen speelhoek in het gezellige museum café en een spannende speurtocht door de boerderij. Iedere schoolvakantie proberen we nieuwe activiteiten te organiseren voor de kinderen. Kijk voor openingstijden op onze website www.zuivelmuseum.nl.

Boerderijcomplex Erve IJzerman is een rijksmonument sinds 2001.

*De Driekap boerderij is geopend van **10.30–16.30 uur**. Tijdens de openstelling zullen er gidsen aanwezig zijn voor een rondleiding.*

Fietsroute Open Monumentendag 2026

Voor de Open Monumentendag zijn twee fietsroutes samengesteld. Hieronder vindt u voor beide routes een kaart met een bijbehorende beschrijving in tabelvorm.

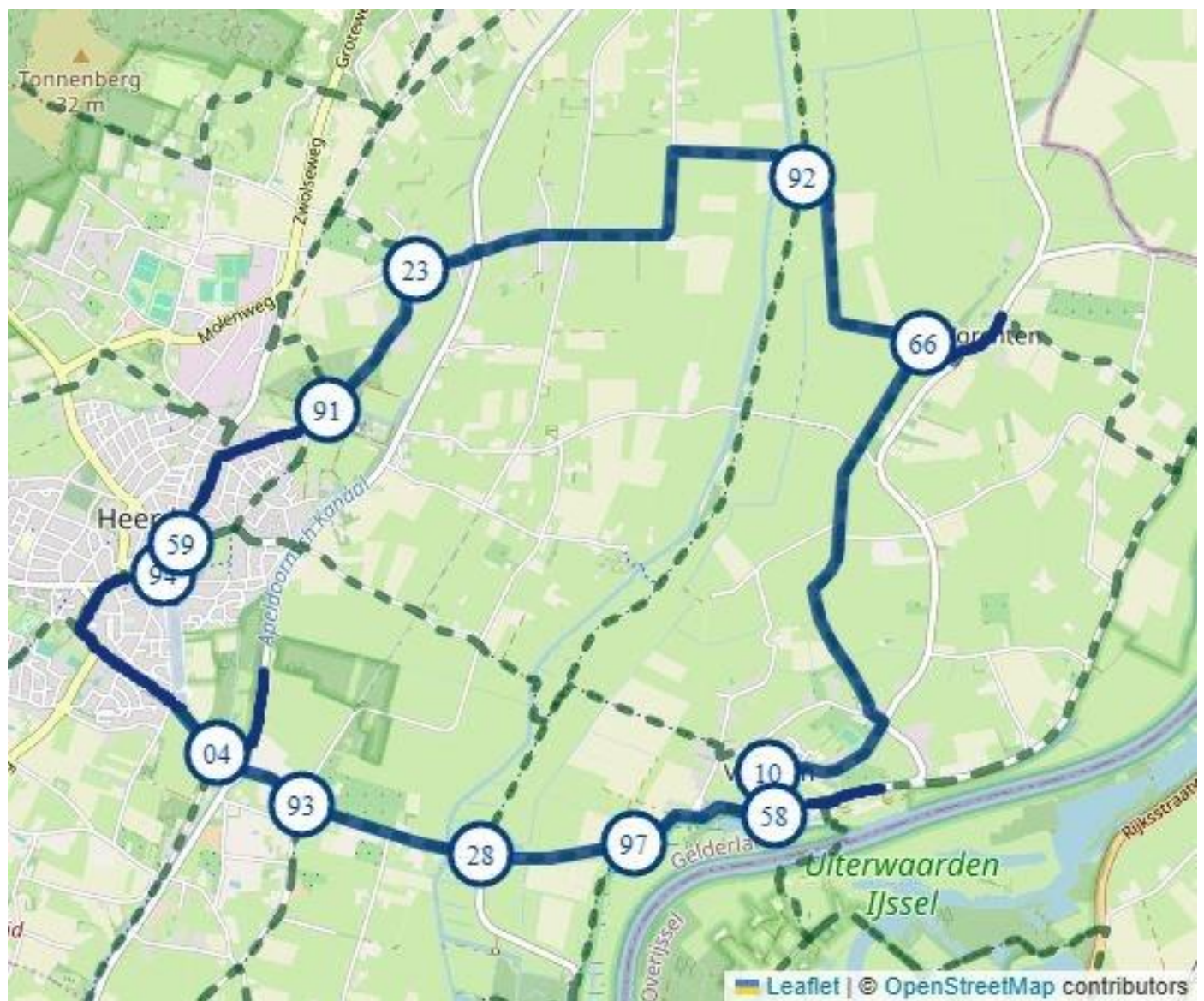
Mocht u graag een langere route willen fietsen, dan kunt u beide routes combineren tot één route van in totaal ongeveer 25.0 km. Hoe u deze routes kunt combineren staat aangegeven in de tabellen van beide routes.

Fietsroute: Heerde, Vorchten en Veessen

Totale afstand: ongeveer 15.0 km

Mogelijk start- en eindpunt: knooppunt 59, kruising Soerelseweg-Marktstraat

Parkeerplaats: Marktstraat

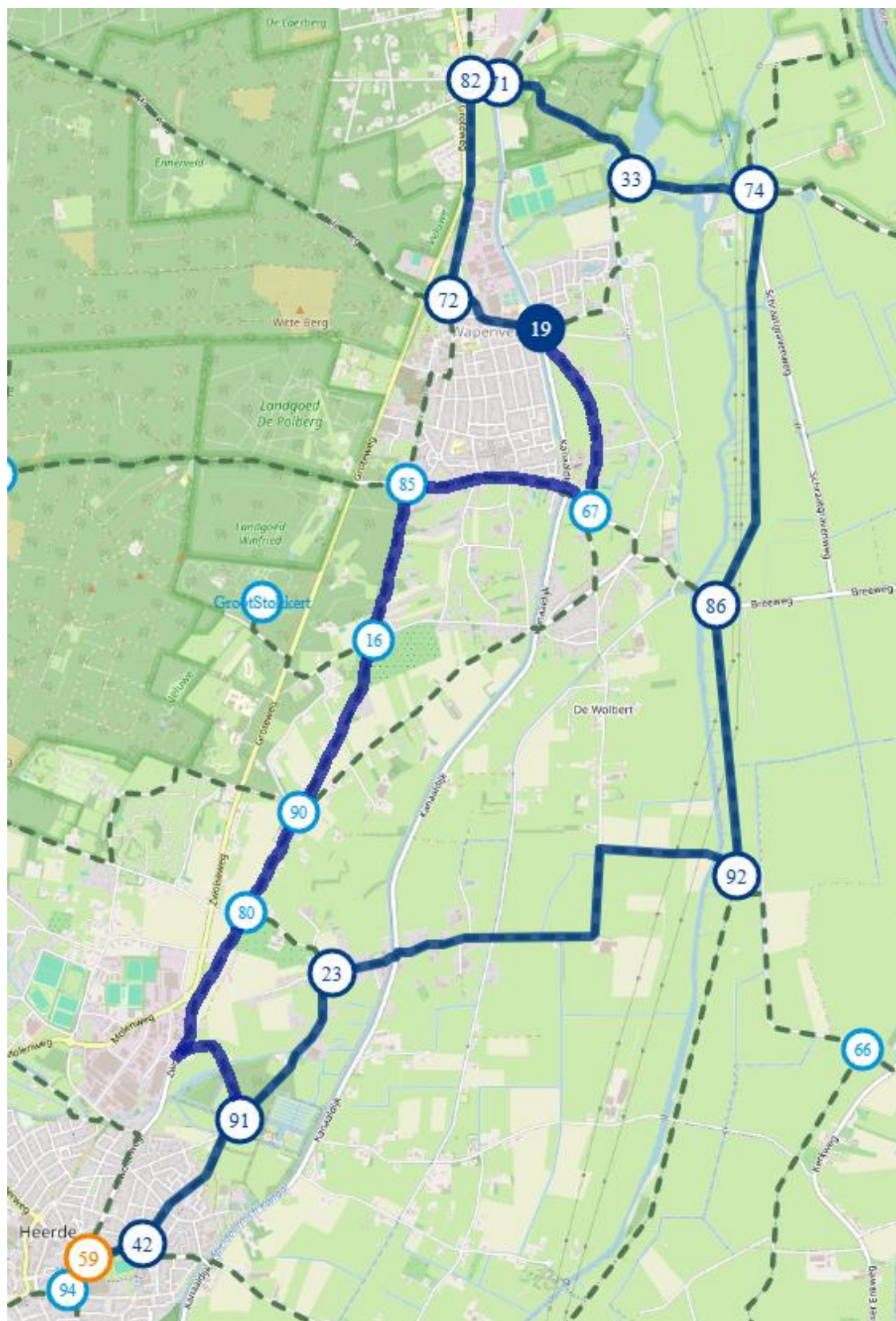
Fietsroute Heerde, Vorchten en Veessen	Nabijgelegen monumenten uit het programmaboekje 2026
Start bij knooppunt 59	Gemeentehuis Villa Nova en Oorlogsmonument, Dorpsstraat 1
Fiets via de Zwolseweg naar de Vosbergerweg	
Fiets naar knooppunt 91	Kasteel Vosbergen, Vosbergerweg 38
Vanaf knooppunt 91 kunt u kiezen de route te verlengen met 10 km. Voor de verlengde route gebruikt u de kaart Wapenveld. Wilt u dit niet, vervolg dan uw route naar Knooppunt 23.	
Knooppunt 23	
Knooppunt 92	
Mocht u de verlengde route hebben gevolgd dan kunt u vanaf knooppunt 92 uw route verder vervolgen met de kaart Heerde, Vorchten en Veessen.	
Knooppunt 66	
Fiets vanaf hier het dorp Vorchten in en stop bij de Kerkweg 17	Nederlands Hervormde Kerk, Kerkweg 17
Fiets terug naar knooppunt 66	
Knooppunt 10	
Knooppunt 58	
Sla linksaf de IJsseldijk op en stop bij IJsseldijk 22	De Mölle van Bats, IJsseldijk 22
Fiets terug naar knooppunt 58	
Knooppunt 97	
Knooppunt 28	
Knooppunt 93	
Sla voor de brug over het Apeldoorns Kanaal linksaf de Kanaaldijk op en stop bij Kanaaldijk 6 (kruising Oenerweg)	Oorlogsmonument bij de Klementbrug en schuur, Kanaaldijk 6
Fiets iets terug richting knooppunt 4	Buitenplaats Bonenburg (park/wandelbos), Nabij Bonenburgerlaan 41-45 Fiets ook even langs de Verbindingskerk (Eben Haëzer) aan de Bonenburgerlaan
Fiets rechtdoor via de Keuterstraat naar de Eperweg	
Fiets richting knooppunt 94	Villa Jacoba, Dorpsstraat 55 Burgemeester Schorerbank, Brink ongenummerd
Knooppunt 59	Nederlands Hervormde Johannes Kerk en Brandspuithuisje, Dorpsstraat 31

Fietsroute: Wapenveld

Totale afstand: ongeveer 20.0 km

Mogelijk start- en eindpunt: knooppunt 59, kruising Soerelseweg-Marktstraat

Parkeerplaats: Marktstraat

Fietsroute Wapenveld	Nabijgelegen monumenten uit het programmaboekje 2026
Knooppunt 59	Gemeentehuis Villa Nova en Oorlogsmonument, Dorpsstraat 1
Fiets via de Zwolseweg naar de Vosbergerweg	
Knooppunt 91	Kasteel Vosbergen, Vosbergerweg 38
Mocht u de verlengde route volgen dan begint deze vanaf knooppunt 91.	
Knooppunt 80	
Knooppunt 90	
Knooppunt 16	
Knooppunt 85	
Sla rechtsaf de Flessenbergerweg op richting knooppunt 67	Erve IJzerman Nederlands Zuivelmuseum, Kruispunt Lagestraat en Wilgenweg
Knooppunt 19	
Knooppunt 72	
Knooppunt 82	
Knooppunt 71	
Knooppunt 33	
Knooppunt 74	Gemaal Pouwel Bakhuis, Werverdijk bij 4/6
Knooppunt 86	
Knooppunt 92	
Mocht u de verlengde route volgen dan kunt u vanaf knooppunt 92 weer route 1 volgen op de kaart Heerde, Vorchten en Veessen.	

Redactie Boekje Open Monumentendag 2026

Dit boekje en de Open Monumentendag 2026 kwamen tot stand met medewerking van de eigenaren van de diverse monumentale panden die open zijn gesteld voor publiek.

Organisatie

Comité Open Monumentendag Gemeente Heerde:

- Fosca Bosch
- Jan van Dijk
- Daan Westhof
- Christy Eijkelkamp (Gemeente Heerde)
- Anneloes van Dorp (Gemeente Heerde)

Bronvermeldingen

- Informatie van diverse eigenaren
- Register van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
- Register gemeente Heerde opgesteld door Gelders Genootschap
- Bekenstichting Heerde
- Cultuurland Advies
- Daan Westhof
- Fosca Bosch
- Jan van Dijk
- Jan Nitrau
- Jan van Riemsdijk

Vormgeving

- Frank Vreeken (Gemeente Heerde)

Adresgegevens monumenten en markante panden

De met een aangegeven monumenten zijn geopend of vrij toegankelijk tijdens de Open Monumentendag voor publiek en staan beschreven in het programmaboekje. De nummers komen overeen met de nummers op de plattegrond.

* *Alleen de Bonenburgersluis is vrij toegankelijk voor het publiek*

Heerde

(1) Villa Nova (gemeentehuis)	Dorpsstraat 1
(1) Oorlogsmonument, inclusief muur	Dorpsstraat 1
(2) Burgemeester Schorerbank	Brink ong.
Watermolencomplex	Beeklandseweg 13/Molenpad 9
Voormalige directeurswoning	Beatrixweg 3
Landhuis de Bonenburg	Bonenburgerlaan 41
(3) Buitenplaats Bonenburg (park/wandelbos)	Bonenburgerlaan 41-45 nabij
Boerderij 'Den Ahrent'	Bonenburgerlaan 45
(9) Kerk Eben Haëzer	Bonenburgerlaan 68
Villa Zwanestein	Bonenburgerlaan 90
(4) Nederlands Hervormde Johannes Kerk	Dorpsstraat 31
(4) Brandspuithuisje	Dorpsstraat 31 nabij
Café & Woning Van Neck	Dorpsstraat 33
Voormalig raadhuis Gedenk 't Woord	Dorpsstraat 44
(5) Villa Jacoba	Dorpsstraat 55
Voormalig schoolgebouw Chr.ULO De Hank	Elburgerweg 3
(6) Heerder Grafheuvels	Elburgerweg ong. nabij de
	parkeerplaats van de kiosk
Villa De Oldekamp	Eperweg 28
Villa De Bodden	Eperweg 29
Voormalige directeurswoning	Eperweg 34
Huize Kolthoorn	Kamperweg 23
(10) Oorlogsmonument Klementbrug	Kanaaldijk 8
(7) Bonenburgersluis*, incl. sluiswachterswoning	Kanaaldijk 9 nabij
Villa De Borchgrave	Kerkdijk 2
Landhuis de Oldenbelt	Kerkdijk 15, 17
Boerderijcomplex	Kerkdijk 21
Terrein met 2 grafheuvels	Koerbergseweg nabij
Villa De Kroeskamp	Kromme Allee 2
Villa Welgelegen	Stationstraat 2
Saksische boerderij buitenplaats Vosbergen	Vosbergerweg 34
Bouwhuis	Vosbergerweg 36
Molenaarswoning/boerderij	Vosbergerweg 37
(8) Kasteel Vosbergen	Vosbergerweg 38
(8) Buitenplaats Vosbergen (park/wandelbos)	Vosbergerweg 38-37/39 nabij
Tuinmanswoning / Boerderij	Vosbergerweg 40
Boerderij De Bankenburg	Wapenvelderkerkweg 12B
Voormalig schoolgebouw 't Honk	Zwolsseweg 29
Woonhuis	Zwolsseweg 52C
Fabriekscomplex N.V. Arks en portierswoning	Zwolsseweg 78

Veessen

Boerderij De Holle Wand
 (11) De Mölle van Bats
 (11) De Stoom van Jan
Molenaarswoning
Rentmeesterswoning
Oude Molenaarswoning
Boerderij De Worp
Huize Ruys
Boerderij Het Klooster
Nederlands Hervormde Kerk
Brandspuithuisje

IJsseldijk 9
IJsseldijk 24
IJsseldijk 22
IJsseldijk 26
IJsseldijk 28
Jsseldijk 33
IJsseldijk 93
IJsseldijk 46
Veesser Enkweg 10
Kerkstraat 19
Kerkstraat 28 nabij

Vorchten

Boerderij
Boerderij
 (12) Nederlands Hervormde Kerk
Boerderij met woonhuis
Boerderij 't Klare Water
Boerderijcomplex
Boerderijcomplex Het Hellengoed
Boerderijcomplex Wijnvoorde

Kerkweg 13
Kerkweg 15
Kerkweg 17
Kerkweg 18
Kerkweg 36
Losweg 2
Losweg 4
IJsseldijk 99

Wapenveld

Schoolcomplex Jan Ligthartschool
Boerderij
Trafohuisje
 (13) Vrieze's Erfgoed / Molen de Vlijt
Voormalig tolhuis
Boerderij en bakhuis
Directiegebouw TCC
 (14) Wilhelminabank (herdenkingsbank)
Molenromp van Volkers
 (15) Zuivelmuseum Erve IJerman
Poldermolen De Wielewaal
Boerderij Het Klooster
Fabrieksgebouw en schoorsteen Euroma
Villa Klooster Hulsbergen
Boerderijcomplex Zwarte Paard
Hallehuisboerderij
Gemaal Pouwel Bakhuis (sluiscomplexen)

Fazantenstraat 7
Groteweg 115
Groteweg 39
Groteweg 54
Groteweg 12
Hogestraat 12
Ir. R.R. van der Zeelaan 1
hoek Stationsweg/HGD Cramerstr.
Kanaaldijk 47
Kanaaldijk 63
Kanaaldijk 82
Kanaaldijk 85
Kloosterweg 3
Kloosterweg 8
Lagestraat 7
Overweg 1
Werverdijk 4

De Heerder Brandweer(25 jaar bestoan)

't Is nog net zoo as heel vrogger,
Af en toe hê'j wel is brand.
Vrogger lieten zie 't moar branden,
Noe bent zie meer bie de hand.
Toen hadden zie een handpompspuite
Ik weet 't nog bes, eens was t' oe wat,
Toen kon 't dink in 't geis niet varen,
Want de hoepel liep van 't rad.

Noa 't lujen van de klokke
Spande Smit de kidde an,
d' Schimmel was mirakel kruppel
Zie dejen dus moar zuuties an.
Ondanks water en druk pompen
Branden 't huusien lustig deur
Want in d'olde dreuge slange
Zat hier en doar 'n groote scheur.

Jongen, ja, zoo was 't vrogger
Moar noe is 't anders wat.
Noe is 't zaakien veur menare
Bêter nog dan in de stad.
Doar toch hef de Heerder Brandweer
Name en bewiezen van,
Want drie keer al op concoersen
Stund de "Heerder": boavenan.

Vief en twintig lange joaren
Heb ze heel wat brand 'eblus.
Vake zei ook 's nachts de belle,
Brand! Dr uut! Weg was de rus.
En dat giet zoo moar vriewillig
Geen eene zanikt, zeurt of knort,
Is 't dan niet de plicht van Heerde
Dat, dat corps 'ehuldigd wordt?

In September zal 't gebeuren
Dat is wel 'n borrel weerd!
Ik wil al de eerste wêzen,
Hierbie dus: Gefilseteerd!
Met Van Veen, Kamphuis, Van Boven
Hielpen zie 'r heel wat uut de brand,
'n Lang zal ie leven! op de Brandweer
Met Van Veen as commandant!

